

Van Wad tot Woud; Nieuws uit de Friese natuur

E.P. de Boer

Terwijl deze natuurrubriek geschreven wordt, op 2 april 2013, vriest het 's nachts nog steeds. De maand maart was vier graden kouder dan normaal. De Kieviten zaten te bibberen in wegbermen, Grutto's leden honger, dagvlinders en vleermuizen trokken zich weer terug in hun winterslaap en de Reeën, door honger gedreven, kwamen voedsel zoeken in menige dorpstuin. Maar elk nadeel heeft ook zijn voordelen; door de harde oostenwind werden in Fryslân in maart bijvoorbeeld meer doortrekkende Blauwe kiekendieven gezien. Na deze extreem koude periode zijn we natuurlijk allemaal benieuwd wat voor effect de langdurige kou gehad heeft op de natuur. Gelukkig hebben dieren en planten ieder hun eigen overlevingsstrategieën om hiermee om te gaan. En het is heus niet de eerste keer dat maart zo koud was; in 1969 en 1987 was het gemiddeld nog kouder. We zijn misschien allemaal een beetje verwend door de lange reeks zachte winters in de beginjaren van deze eeuw. In deze rubriek is ruimte voor allerlei korte natuurnieuwtjes van diverse aard. Ditmaal met bijdragen van Mark Hilboezen en ondergetekende. Daarnaast is de samensteller zo vrij geweest enkele interessante natuurberichten van internet te plukken. Maar.... heeft u zelf iets bijzonders gehoord of gezien waar u andere natuurliefhebbers in Fryslân op attent wilt maken of wilt u een oproep tot medewerking voor een leuk onderzoek plaatsen? Dat kan! Stuur uw waarnemingen of mededelingen dan naar info@faunax.nl

Siberische lente 2013

Vogelwereld op zijn kop

De aanhoudende koudegolf in maart zorgde voor vertraagde aankomsten van lentegasten en een uitzonderlijk fenomeen: sneeuwtrek in de lente! Zelfs vogeltellers met tientallen jaren ervaring hebben iets dergelijks nog nooit meegemaakt. Kieviten zijn echte vorstvluchtters die op en neer pendelen met de vorstgrens. Maar dit jaar is het wel echt een jojobedoening. In de winter zagen ze zich al genoodzaakt om diep naar het zuidwesten af te zakken. In de loop van de maand maart schoven ze met horten en stoten weer op richting broedgebieden, waarbij de tegenwind hen vaak een halt toeriep. De extreme kou, sneeuwval en de felle noordoostenwind in maart dwongen hen om massaal op hun schreden terug te keren. Massale vogeltrek naar het zuidwesten in de derde decade van maart, nooit vertoond! De weinige bemande telposten leverden onwaarschijnlijke aantallen op. Naast de typische vorstvluchtters deden ook de Veldleeuweriken en lijsterachtigen een bescheiden duit in het zakje. Bijkomstigheid was namelijk dat in grote delen van Nederland veel sneeuw viel. Dus naast wind en kou speelde sneeuwval de vogels parten; sneeuwtrek heet dat dan. Normaal zien we zoiets enkel diep in de winter. Uiteraard vraagt dit alles veel energie van deze vogels. Dit kan hun conditie aantasten en mogelijk het komende broedseizoen nadelig beïnvloeden. Er zijn nog andere strategieën om met deze late koude om te gaan. Zo werden Blauwborsten en losse groepjes Tjiftjaffen gezien die bij rivieren net langs de waterlijn foerageerden, als waren het Grote gele kwikstaarten. Soms kon je ze zelfs zien bidden boven het water om insecten van het wateroppervlak af te plukken. Op enkele plaatsen werd een Boeren- en Oeverzwaluw gemeld. Het lijkt onwaarschijnlijk dat deze diertjes het gaan overleven. Ook voor een vorstgevoelige soort als de Kerkuil lijkt de emmer stilaan over te lopen. Er kwamen dit jaar meer meldingen binnen van dode Kerkuilen die in de buurt van de broedplaats

gevonden werden en in vogelopvangcentra werden opvallend vaak verzwakte Buizerds binnengebracht. Ook Reeën hebben duidelijk te kampen gehad met voedselgebrek, aangezien het gras zelfs begin april nog niet begon te groeien.

Zijn dit soort koude winters en lentes abnormal?

Klimatologen definiëren de normaalwaarde als het gemiddelde over de laatste dertig jaar. Tot 1988 steeg de temperatuur nauwelijks, maar daarna door de klimaatverandering wel. Volgens het KNMI was het daarom een vrij koude winter met een temperatuur die een halve graad lager ligt dan gemiddeld in 1981-2010. Vergeleken met de periode 1951-1980 zou de afgelopen winter evenwel aan de zachte kant zijn geweest!

De normale temperatuur van 1 januari tot en met 31 maart was vijftig jaar geleden in Leeuwarden 2,4 graden. Tegenwoordig is dat 3,6 graden. Maar vergeleken met de afgelopen twaalf jaar was het dit jaar 2,5 graden kouder. Voor maart alleen was het verschil nog groter (ruim 4 graden). De laatste elf maartdagen zijn na het begin van de metingen in 1900 zelfs nog nooit zo koud geweest met in Leeuwarden een gemiddelde van -0,5 °C! (Bron: KNMI via Klaas Ybema). De eerste helft van de winter 2012/2013 was echter opvallend zacht, vooral de periode 20 december tot 10 januari. De Hazelaar bijvoorbeeld heeft nog nooit zo vroeg gebloeid. De vroegste soorten hebben van die zachtheid geprofiteerd. De vraag is nu: wat heeft de daaropvolgende kou voor gevolgen? Vlinders reageren heel sterk op de temperatuur. Een deel van de overwinterende dagvlinders is actief geworden toen het even wat warmer was (5 / 6 maart) en moest daarna weer in ruste. Halverwege maart werden in Fryslân al Kleine vos, Dagpauwoog en Citroenvlinder gesignaleerd. Voor trekvogels pakt de lentekou mogelijk zelfs positief uit. Door de klimaatverandering begint de lente steeds vroeger, waardoor een mismatch ontstond met de komst van de trekvogels. De lange winter heft die mismatch dit jaar op.

Driekwart minder dagvlinders in maart

Door de lage temperaturen zijn er in maart veel minder vlinderwaarnemingen doorgegeven dan in dezelfde maand vorig jaar. Zes soorten zijn helemaal nog niet gezien in 2013, van veel soorten zijn de aantallen meer dan negentig procent lager. De koude zal naar verwachting geen grote negatieve gevolgen hebben. De vliegtijd is van veel soorten alleen enkele weken naar achteren geschoven, maar daarmee komen ze weer in de buurt van die van dertig jaar geleden. Het uitkomen van een vlinder wordt getriggerd door de temperatuursom. Dat wil zeggen dat iedere warme dag zorgt voor een vervroeging en iedere koude dag wat vertraging oplevert. Het Oranjepipje bijvoorbeeld vloog de afgelopen jaren vanaf half maart en had zijn piek rond de derde week van april. Volgens de vliegtijdvoorspelling begint hij nu pas echt rond die derde week april te vliegen en de piek zal waarschijnlijk na de laatste Koninginnedag vallen. Uiteraard kan een aantal warme dagen de vliegtijd wel weer naar voren brengen.

Bovenstaand item is een iets aangepaste samenvatting van een drietal berichten gepubliceerd op www.natuurbericht.nl. U kunt zich op deze nieuwsberichten abonneren; zeer de moeite waard!

OPROEP: IELSTIKELBITERS YN DE NOARDLIKE FRYSKJE WÂLDEN

De Noordelijke Friese Wouden met zijn elzensingels en houtwallen en daartussen open veenweidegebieden blijken een ideaal landschap te zijn voor de Groene glazenmaker, (Friese naam: Ielstikelbiter). Vooral rondom het Bergumermeer, de Leijen en in de Mieden doet deze soort het bijzonder goed. Heel bijzonder aan deze libel is de afhankelijkheid van de plant Krabbenscheer. De levenswijze van de Groene glazenmaker is aangepast aan deze plant. De relatief korte vleugels maken het voor de libel makkelijker om tussen de scherpe bladrozetten van Krabbenscheer te manoeuvreren zodat het vrouwtje haar eitjes hierin kan afzetten.

Figuur 1. Vrouwtje Groene glazenmaker, Hamstermieden, Drogeham, 13 augustus 2012 (Foto: Staatsbosbeheer).

Na de winter komen de larven uit om vervolgens twee jaar te leven op de plant, die bescherming biedt tegen predatie, maar ook voedsel biedt in de vorm van allerlei waterinsecten. Krabbenscheer is namelijk door haar opvallende structuur van stevige lange en brede bladrozetten een micromilieu op zichzelf. Samen met begeleidende flora, waaronder Kikkerbeet en Drijvend fonteinkruid, kan men spreken van een typische Krabbenscheerlevensgemeenschap. Door de snelle vegetatieve voortplanting kan het wateroppervlak van sloten compleet bedekt worden met Krabbenscheer, mits de waterkwaliteit goed is en er niet te intensief geschoond wordt. Dit maakt de plant Krabbenscheer en met name ook de Groene glazenmaker zeer kwetsbaar. Reden genoeg om te onderzoeken hoe deze twee soorten zich in de Noordelijke Friese Wouden in de toekomst zullen weten te handhaven. De Groene glazenmaker en de krabbenscheervelden waarin zij zich voortplant zijn beschermd en het is onze verantwoordelijkheid om daarmee rekening te houden bij het sloot- en waterbeheer. Door het gedrag te bestuderen en een beeld te krijgen van de andere organismen in en rondom de krabbenscheersloten wordt gehoopt de kennis over de Groene glazenmaker te vergroten. Want ondanks vele onderzoeken naar deze libel bestaat nog veel onduidelijkheid over de biotoop en het gedrag. Ook is het belangrijk om de soort jaarlijks te monitoren om de ontwikkeling in de gaten te houden. Omdat dit veel tijd en inspanning vergt, hebben Jeffrey Huizenga en ondergetekende besloten een werkgroep te vormen. Wij hopen samen met een groep enthousiaste vrijwilligers de Groene glazenmaker en zijn biotoop te onderzoeken.

Interesse? Neem dan contact op:

Mark Hilboezen email: h.m.hilboezen@hotmail.com

Oehoes in het Lauwersmeer

Al jarenlang krijgt de samensteller van deze rubriek van verschillende mensen te horen dat ze een Oehoe in Fryslân hebben gezien. Bij doorvragen blijkt het meestal om een Ransuil te gaan, maar.. dat Oehoes toch onregelmatig in onze provincie worden waargenomen is zeker geen sprookje. Rond Gorredijk en Beetsterzwaag werden in de afgelopen twintig jaar diverse betrouwbare waarnemingen van Oehoes gedaan. Dit jaar werd een exemplaar in januari helaas dood gevonden als verkeersslachtoffer bij Noordwolde. Dat het Lauwersmeer een eldorado is voor bijzondere vogels, is natuurlijk bij iedere vogelaar bekend. Maar het wordt steeds gekker in het Lauwersmeer. Deze winter bivakkeerden er minimaal twee Oehoes, en mogelijk zelfs een derde! Een van deze uilen, met zekerheid een ontsnapt exemplaar, bezette tijdelijk een oud kraaiennest. Een tweede had geen ringen of leertjes om de poten. Deze grote uilen haalden ook het landelijk nieuws, want een aantal mensen beweerde door deze mooie vogel te zijn aangevallen. Een kort stukje berichtgeving van RTL nieuws van 21 januari: "Staatsbosbeheer heeft

meerdere klachten gekregen van mensen die zich door de reuzenuil geïntimideerd voelen. Een man uit Lauwerzyl, die het geluid van de Oehoe nadeed, zegt dat hij door de grote vogel achterna werd gezeten. Een vrouw zegt onder doktersbehandeling te zijn geweest, nadat ze was aangevallen door de Oehoe. Volgens boswachter Jaap Kloosterhuis gaat het om een nieuwsgierige Oehoe die door mensen is opgevoed en in 2009 is ontsnapt.”

Voor meer vogelnieuws uit het Lauwermeer, kijk eens op de prachtige website van Rommert Cazemier; www.lauwersmeer.com

Nieuwe Rode Lijst Vaatplanten

In april 2013 verscheen een nieuwe Rode Lijst van de wilde planten in Nederland. Ten opzichte van de vorige Rode Lijst uit 2000 bevat de lijst twintig soorten (2%) minder. Met name door natuurontwikkeling en natuurbeheer zijn soorten als Teer guichelheil en Moeraswolfsklauw weer terug op het niveau van 1950. Toch mogen we niet te vroeg juichen, want het voorkomen van deze soorten zal afhankelijk blijven van gericht natuurbeheer. Op de nieuwe lijst staan 530 bedreigde soorten, 37% van de in totaal 1432 wilde plantensoorten die in ons land voorkomen. 37 soorten worden als uitgestorven beschouwd. Er zijn ten opzichte van tien jaar geleden drie soorten extra uitgestorven (Akkerzenegroen, Bosboterbloem en Klein slijkgras). Aan de andere kant komen zes soorten nu wel weer in het wild voor, namelijk Rood bosvogeltje, Brede raai, Wilgalant, Akkerviltkruid, Smal longkruid en Geoorde veldsla. Planten hebben geprofiteerd van natuurherstelmaatregelen, natuurontwikkelingsprojecten en beheermaatregelen. Een categorie die hiervan duidelijk geprofiteerd heeft, zijn de soorten van pioniersituaties langs vennen en in de natte heide. Dankzij plagbeheer zijn onder andere Kleine zonnedauw, Moeraswolfsklauw en Bruine snavelbies toegenomen; ze staan niet meer op de Rode Lijst. Dit is ook het geval voor mossen uit deze biotopen. Hoewel er ten opzichte van tien jaar terug verbeteringen zijn, heeft de grote achteruitgang al eerder plaatsgevonden. Verliezers zijn te vinden in voedselarme ecosystemen, zoals hoogvenen, schrale graslanden, onbemeste akkers en kalkrijke bossen. Daarnaast zijn kweldersoorten afgenomen, onder andere door het afsluiten van zeearmen. Voor de meeste soorten van deze ecosystemen wordt het niveau van 1950 (het referentiejaar voor de Nederlandse Rode Lijst) lang niet gehaald. Stikstof uit landbouw en verkeer heeft nog steeds grote invloed op dit soort vegetaties, waardoor onder andere vergrassing op kan treden en bijzondere soorten worden verdrongen. In het buitengebied heeft zich een gestage achteruitgang van bloemrijke graslanden en wegbermen voltrokken. Hierdoor staan opvallende soorten zoals Beemdtkroon, Kleine ratelaar en Korenbloem op de Rode Lijst.

Neem ook eens een kijkje en zie voor meer informatie op: www.floron.nl

Figuur 2. Drijvende egelskop (Foto: E.P. de Boer).

Nieuwe Rode Lijst van bedreigde mossen

Bijna de helft van alle mossen in ons land zijn in hun voorkomen bedreigd. Dat blijkt uit het Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst Mossen, dat door de BLWG in opdracht van het ministerie van Economische Zaken is opgesteld. Op de Rode Lijst staan 245 soorten. De lijst is daarmee wel iets korter dan de vorige Rode Lijst uit 2000. Mossen zijn kleine, weinig concurrentiekrachtige planten die voor hun groei voor een groot deel afhankelijk zijn van voeding uit de lucht. Ze groeien meestal op vochtige plekken en zijn goede graadmeters voor de toestand van het milieu. Ze reageren snel op verdroging en milieuvervuiling, zoals overbemesting en zure regen, maar kunnen ook weer snel terugkeren als de omstandigheden verbeteren. Dat komt doordat de meeste mossen zich met minuscule sporen over grote afstanden verspreiden. Gebieden waar veel bedreigde mossen voorkomen zijn moerassen, vennen, heiden en duingebieden. In deze gebieden zijn mossen vaak opvallend aanwezig, samen met lage grassen. Door milieuvervuiling, voornamelijk door mest uit de landbouw, nemen grassen en andere concurrentiekrachtige soorten toe en overgroeien de mossen, waardoor deze verdwijnen. Zo zijn veel vroeger algemene soorten van heiden, zoals Gewoon trapmos en Heidefranjemoss inmiddels zeldzaam geworden en op de Rode Lijst terechtgekomen. Van de dertig veenmossoorten, die vooral op natte schrale plaatsen voorkomen, staat driekwart thans op de Rode Lijst. Ook is er een aantal soorten van schrale groeiplaatsen uit Nederland verdwenen, zoals bijvoorbeeld Kraalmoss, Stug thujamos, Varenvedermoss, Veengaffeltandmos en Stronkmoss. Ondanks gerichte zoekacties konden ze in de laatste tien jaar niet meer worden teruggevonden.

Een lichtpunt is dat op bomen groeiende mossen een sterk herstel hebben laten zien en nu weinig meer op de Rode Lijst staan. Die trend is al sinds eind jaren tachtig zichtbaar door afname van zure regen. Veel mossen op bomen zijn teruggekeerd. Veel laanbomen in het stedelijk gebied zien er daarom nu niet langer kaal uit. Dat is een goed teken. Het milieubeleid is op dit punt dus succesvol geweest.

Ook met mossoorten in bossen gaat het goed, vooral soorten die afhankelijk zijn van hout van dode bomen. Deze positieve trend is ook zichtbaar bij een andere soortgroep, de korstmossen.

Een ander lichtpuntje is dat de natuurontwikkeling van de laatste decennia ook veel pioniersoorten kansen heeft gegeven. Soorten die op kale bodem groeien, profiteerden daarvan en staan deels niet meer op de Rode Lijst. Plagbeheer en de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur, waarbij landbouwgrond wordt afgegraven om nieuwe natuur te maken, hebben voor veel tijdelijk kale bodem gezorgd. Vroeger ontstond kale bodem veelal door natuurlijke landschapsdynamiek, zoals het omvallen van oude bomen, overstromingen en het meanderen van beken en rivieren. Dat gebeurt tegenwoordig veel minder. Pioniermossen zijn nu dus sterk afhankelijk geworden van menselijke ingrepen in het landschap.

Neem ook eens een kijkje en zie voor meer informatie op: www.blwg.nl/mossen/nieuws.aspx

Levende atlas van de Nederlandse flora

Al meer dan honderd jaar wordt in Nederland veldonderzoek gedaan naar de wilde flora. Sinds haar oprichting 25 jaar geleden, beheert FLORON de meest complete databank met meer dan twintig miljoen waarnemingen van planten in Nederland. De informatie uit deze databank is sinds kort via internet ontsloten op www.verspreidingsatlas.nl Op de website zijn van alle plantensoorten kaarten, foto's en korte beschrijvingen te vinden. Dankzij een koppeling met de Nationale Databank Flora en Fauna worden de kaarten wekelijks met nieuwe vondsten bijgewerkt.

Nieuwe Rode Lijst libellen: natuurbescherming werkt!

Het gaat de goede kant op met de libellenstand in Nederland, blijkt uit het basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst Libellen 2011, dat De Vlinderstichting en EIS-Nederland in december hebben uitgebracht. Op de nieuwe lijst vallen 23 libellensoorten onder de categorieën ernstig bedreigd tot gevoelig. Dat is 35 procent van de 65 soorten die met een populatie in ons land voorkomen. Sinds 1997, toen de vorige Rode Lijst verscheen, zijn Donkere waterjuffer, Rivierrombout, Oostelijke witsnuitlibel, Sierlijke witsnuitlibel en Gaffellibel weer in ons land teruggekeerd. Tenger pantserjuffer, Bruine waterjuffer, Bruine korenbout en Bandheidlibel zijn in aantal toegenomen en staan daardoor niet meer op de Rode Lijst. Met Noordse winterjuffer, Noordse glazenmaker, Gevlekte glanslibel en Gevlekte witsnuitlibel gaat het ook de goede kant op; deze soorten zijn in lichtere categorieën terechtgekomen. Deze positieve ontwikkelingen worden verklaard door een verbetering van de algehele waterkwaliteit en afname van milieuproblemen zoals verzuring, vermessing en verdroging. Daarnaast hebben libellen duidelijk geprofiteerd van de toegenomen aandacht voor natuurherstelmaatregelen,

natuurontwikkelingsprojecten en beheermaatregelen die niet alleen op de flora, maar ook op de fauna zijn gericht. Ook klimaatverandering speelt een rol. Veel libellensoorten zijn warmteminnend en reageren positief op de verhoging van de gemiddelde temperatuur, zoals de Bruine winterjuffer. Er zijn niet alleen maar winnaars. De Speerwaterjuffer, een zeer kritische soort van schone, ongestoorde vennen en randen van hoogvenen, is nog steeds ernstig bedreigd en laat ook de laatste jaren nog een sterke achteruitgang zien. Voor deze soort wordt aan de voorwaarden voor herstel kennelijk nog niet voldaan. Daarnaast gaat het met veel soorten weliswaar iets beter, maar wordt het niveau van 1950 (het referentiejaar voor de Nederlandse Rode Lijst) nog lang niet gehaald. Titia Wolterbeek (directeur van de Vlinderstichting): "Deze vernieuwde Rode Lijst is een pluim op het werk van natuurbeheerders, waterbeheerders en beleidsmakers die de afgelopen decennia pleitbezorgers zijn geweest van een beter milieu en meer natte natuur. Maar al zijn er positieve ontwikkelingen, er is nog steeds werk aan de winkel voor de 23 soorten die als bedreigd op deze nieuwe Rode Lijst staan". Zie ook: <http://www.brachytron.nl/Libellen/Rode%20lijst.htm>

Figuur 3. Eiafzettend vrouwtje Noordse winterjuffer (Foto: E.P. de Boer).

Kokerjuffers of schietmotten (Trichoptera)

Iedereen kent ze vast wel uit de vijver of sloot: kokerjuffers. Meestal ziet men echter alleen de bijzonder uitgedoste larven, die hun kwetsbare en weke lichaam omhullen met kleine steentjes, modder of plantenmateriaal. Wie bij een helder watertje gaat zitten kan ze langzaam over de bodem of de watervegetatie zien kruipen. Maar deze "in kokertjes gehulde" diertjes zijn dus eigenlijk nog niet volwassen; het betreft slechts het larvale stadium van onopvallende bruinig of grijsig vliegende insecten, ook wel schietmotten genoemd. Er was in Nederland nog maar erg weinig bekend over de ecologie van deze bijzondere insectengroep en waarnemingen zijn zeer schaars door het gebrek aan goede determinatieliteratuur. Dat is jammer want kokerjuffers zeggen, net als libellen, veel over de waterkwaliteit. Gelukkig komt daar de laatste

jaren verandering in. Met de tabel van Bert Higler* zijn de kokerjufferlarven goed op naam te brengen. Nadeel is soms wel dat men de diertjes uit hun kokertjes moet trekken om het tot op de soort te kunnen determineren. Er wordt door de Werkgroep Trichoptera van EIS-Nederland ook druk gewerkt aan een determinatietabel voor de volwassen (vliegende) kokerjuffers. In Fryslân is nog nauwelijks iets bekend over het voorkomen van deze insectengroep. Hier valt dus nog veel werk te verrichten en veel nieuws te ontdekken. Dat dit zo is, bewijzen de vondsten van David Tempelman. Hij vond in 2012 samen met Koen Lock een zeer zeldzame soort in het Fochteloërveen. In het Esmeer en op Vlieland werden samen met Lenze Hofstee ook een aantal nieuwe en opmerkelijke soorten gevangen.

Meer informatie over deze vondsten is te vinden in de zeer leesbare nieuwsbrief bedoeld om geïnteresseerden in kokerjuffers of schietmotten op de hoogte te brengen van recente ontwikkelingen. Te downloaden op de werkgroep pagina van EIS: <http://www.eisnederland.nl/kokerjuffers.html>

*Bert Higler (2005) De Nederlandse kokerjufferlarven. KNNV Uitgeverij Utrecht. 144 pagina's. ISBN 90-5011-212-9. Prijs € 29,95.

Een schitterend nieuw boek over het Fochteloërveen: Wat je met rust laat, kan groeien!

'Wat je met rust laat, kan groeien', is een motto dat niet alleen geldt voor kraanvogels. De afgelopen jaren is door Herman Feenstra en Harke Knol in stilte gewerkt aan een boek over het Fochteloërveen. Veel aandacht in het boek gaat uit naar (populatie, ontwikkelingen, kansen van) kwetsbare/zeldzame vogelsoorten in de hoogveenkern en de randzones. Een speciale, zeer uitgebreide katern, is gewijd aan de Kraanvogel die vanaf 1999 op voet en vleugel is gevolgd door Herman Feenstra. Honderden waarnemingen zijn vastgelegd, geanalyseerd en uiteindelijk verwerkt in een prettig leesbaar verhaal. Met dit boek hoopt men de betrokkenheid bij deze bijzondere soort te vergroten en tegelijkertijd een basis te leggen voor het officieel aanwijzen van het Fochteloërveen als broedgebied voor de Kraanvogel op de Natura 2000 lijst. Daarnaast bevat het boek een verhaal over ontstaan en herstel van het hoogveen en de waterhuishouding, korte hoofdstukken over reptielen, insecten, flora en cultuurhistorie van het veen en de omliggende gebieden van Ravenswoud en Veenhuizen, alsmede een toekomstverkenning en een analyse van kansen en bedreigingen. Dit boek is zeer goed geschreven en kleurrijk uitgevoerd.. een echte aanrader!

Voor bestellen en meer informatie kijk op de website: www.hetfochteloerveen.nl

Idylle: voor vlinders, mensen en bijen!

Al decennia lang vermindert het aantal vlinders en ook wilde bijen in Nederland. Vanaf 1991 volgt de Vlinderstichting nauwgezet de trends van alle vlindersoorten en EIS-Nederland houdt de stand van zaken rond de inheemse wilde bijen bij. Het blijkt dat zowel de bedreigde soorten als sommige algemene soorten steeds maar verder achteruit gaan. Er is aangetoond dat één van de oorzaken het gebrek aan bloemen is. En hier hebben niet alleen de vlinders last van, maar ook bijen, hommels en andere bloembezoekers zoals zweefvliegen. Een gebrek aan bloeiende planten leidt voor deze en vele andere insecten tot een tekort aan nectar en (vooral voor bijen en hommels) stuifmeel. Dankzij Idylle komt hier verandering in. Samen met de bijenhoudersvereniging (NBV) zal de Vlinderstichting de komende jaren zorgen voor meer kleur in het Nederlandse landschap. Idylles zijn percelen in het buitengebied, variërend tussen een halve en twee hectare, die worden ingezaaid met inheemse bloemenmengsels. Zo verkrijgt men stroken met wilde planten waarlangs vlinders zich kunnen verplaatsen. Zo ontstaat bijvoorbeeld in bredere wegbermen en langs fietspaden leefgebied voor vlinders, maar tevens meer foerageermogelijkheden voor andere bloembezoekers. Deze Idylles zijn niet alleen een prachtig leefgebied voor vlinders en bijen, maar ze zijn ook van belang voor mensen. Want mensen kunnen weer genieten van de kleuren en geuren op deze plekken en door de inrichting hebben ze volop mogelijkheden om er te wandelen of te zitten.

Bedrijventerreinen kunnen groener: meer biodiversiteit bij Philips Drachten

De Vlinderstichting heeft in 2012 onderzocht welke planten en dieren er aanwezig zijn op het bedrijventerrein van Philips in Drachten. De biodiversiteitsmeting kwam uit op matig, maar door concrete maatregelen zal het terrein geschikter worden voor plant en dier. De Philips vestiging in Drachten is in het begin van 2011 gestart met het Green Site Drachten project om van Drachten de groenste Philips site te maken. Dit krijgt in 2013 onder meer vorm door kleinschalige maatregelen waardoor het terrein geschikter wordt, onder andere voor vlinders. Hiervoor is een samenwerking aangegaan met de Vlinderstichting. Tot nu toe was het 'vergroenen' bij Philips Drachten vooral figuurlijk: door duurzamer te opereren. Maar in 2013 zal dat ook letterlijk groener betekenen of nog beter gezegd, kleurrijker, want Philips Drachten gaat de biodiversiteit op en om het terrein verhogen, onder andere door meer vlinders aan te trekken. Het initiatief komt voort uit Leaders for Nature waar gekeken wordt hoe bedrijven gebruik maken van Ecosysteemdiensten. Philips Drachten is als bedrijf afhankelijk van wat de natuur het bedrijf biedt. De meest directe link is grondstoffen om apparaten van te maken, maar ook bijvoorbeeld het water dat gebruikt wordt voor processen. Men wil wel wat terugdoen voor de natuur. De eerste stap was een biodiversiteitsmeting op het terrein van Philips

Drachten, uitgevoerd door de Vlinderstichting. Er is gekeken naar vlinders, libellen, sprinkhanen en vogels op het terrein, maar ook naar de plantengroei. Albert Vliegthart van de Vlinderstichting: "Er leken al heel wat soorten op het terrein aanwezig, maar uiteindelijk bleef de score steken bij een magere vijf en er zijn veel verbeteringen mogelijk". Locatiemanager Rob Karsmakers van Philips Drachten was blij met de meting en gaf aan dat het bedrijf nu een duidelijke opdracht heeft om bij de volgende biodiversiteitsmeting zeker op een ruime voldoende uit te komen.

Wandelende geraamtes en Macho-spookkreeftjes op Skylge

In de Twirre wordt helaas maar zeer weinig aandacht besteed aan de natuur en biodiversiteit van onze Wadden. Dat is wel een beetje vreemd en ook jammer, want Fryslân bestaat uit meer dan alleen het vasteland. Onze provincie mag zich gelukkig prijzen met het Werelderfgoed de Wadden. Behalve voor vogelaars en plantenliefhebbers is er vooral op het gebied van ongewervelden zoals weekdieren, krabben, garnalen, vissen enzovoorts, ontzettend veel te beleven. De redactie hoopt dat onderzoekers en liefhebbers van het Waddengebied bereid zijn om eens wat vaker in de pen te klimmen en een artikel willen wijden aan de bijzondere biodiversiteit van het Waddendistrict. Om alvast het kopje af te bijten wordt in deze rubriek begonnen met een kort verslagje van enkele bijzondere waarnemingen van het Schellingerland (Skylge of Terschelling). Tijdens de zomervakantie ontdekte de familie de Boer uit Terwispel een aantal opmerkelijke diertjes in de Terschellinger haven. We vonden het allereerst bijzonder positief dat het zeewater in de haven zo helder was. We konden ons dat niet herinneren van vroegere vakanties in de jaren tachtig en negentig. Door het goede doorzicht van het havenwater konden we duidelijk krabben, zwemmende kwallen en vissen waarnemen. Liggend op een drijvende ponton keken we naar de wieren en schelpdieren die zich op het hout en de meerpalen hadden verschanst. Toen Peter een handvol zeewier naar de oppervlakte trok om het nader te bekijken, zagen we een groot aantal doorzichtige, gek uitzierende diertjes van ongeveer een centimeter groot. Het bleek te gaan om spookkreeftjes! En wel twee soorten; het Wandelend geraamte en het Macho-spookkreeftje. Spookkreeften zijn kreeftachtige diertjes met een vreemd uiterlijk. Ze doen hun familienaam 'spookkreeftje' eer aan. Met lange schaarpoten vangen Wandelende geraamtes planktondiertjes. Ze vissen deze uit het stromende zeewater door maaiende bewegingen te maken, terwijl ze zich met haakjes aan de achterpoten vasthouden aan de ondergrond. Ze lijken wel enigszins op een waterig Bidsprinkhaantje. Het Macho- of Harig Spookkreeftje komt oorspronkelijk voor in Japan. Door transport in ballastwater of door de oesterkweek is deze sedert de jaren negentig in onze contreien beland. Het lukte helaas niet om er goede foto's van te maken,

maar op internet zijn goede afbeeldingen en leuke filmpjes te vinden; typ bij Google afbeeldingen maar in spookkreeften en check <http://www.youtube.com/watch?v=-4YDZTjZ59Q> voor een filmpje.

Bekijk dit eens, want u kijkt werkelijk uw ogen uit. Wij hadden geen idee dat er zulke fantastische kleine wezentjes aan onze Friese zeekust voorkwamen. En dat is niet zo gek, want ze zijn hier nog niet zo lang en zeker nog niet zo lang bekend! De haven van Terschelling is voorlopig de enige bekende vindplaats van de beide spookkreeftjes in Noord-Nederland, maar ze zitten vast ook elders. Een speurtochtje in Friese kusthavens waard!

Figuur 4. Harig of Machospookkreeftje (met dank aan www.webh01.ua.ac.be).

Naast bovenstaande zoutminnende (halofiele) dieren, zagen we in de vele duinplasjes die Terschelling rijk is vaak de Zwervende heidelibel en de Tengere grasjuffer. Op de Bosplaat vonden we Zandhagedissen en een grote kolonie Mierenleeuwen. In de haven van West werden op sommige dagen in augustus veel Zeebaarzen gevangen. Op het Noordzeestrand werden in de getijdengeulen begin september opvallend veel jonge visjes (waaronder Geep!), zeesterren, heremietkreeftjes en zelfs aangespoelde sponzen gevonden.

*Eduard Peter de Boer
Redacteur ongewervelden & rubriek Van Wad tot Woud
Alde Dyk 31
8407 AD Terwispel
info@faunax.nl
06-53609123*